

Γενετική Μηχανική – Η θέση της εκκλησίας

" Γενετική Μηχανική και Κλωνοποίηση στην Υπηρεσία της Ζωής ή του Ολέθρου;"

Κυρίες και Κύριοι,

Είναι μεγάλη χαρά για μένα να ευρίσκομαι εδώ μαζί σας με την ευκαιρία του XXI Πανελληνίου Συνεδρίου Χειρουργικής. Και τούτο διότι έχω τη δυνατότητα, χάρις στην ευμένειά σας, να σας απευθύνω εγκάρδιες ευχές, και να σας εκδηλώσω τα αισθήματα τιμής, αγάπης και αναγνώρισης με τα οποία περιβάλλω το λειτούργημά σας, τόσο προσωπικά ο ίδιος, όσο και ως εκπρόσωπος της Εκκλησίας. Αισθάνομαι κάθε φορά τούτο ως χρέος τιμής απέναντί σας, όχι μόνο για όσα έχετε προσφέρει και προσφέρετε για την ανακούφιση του πόνου και για την θεραπεία των νόσων, αλλά και για όσα πρόκειται και στο μέλλον να προσφέρετε, δεδομένου ότι οι εξ υμών ερευνητές καταβάλουν συνεχείς και αδιάκοπες φροντίδες να ξεπεράσουν τα όρια των σημερινών γνώσεων των και να αναχθούν στους μυστικούς ορίζοντες της επιστημονικής γνώσεως, που παραμένουν εν πολλοίς ανεξιχνίαστοι.

Πράγματι, είναι όντως φιλότιμες και αξιοθαύμαστες οι προσπάθειες των ερευνητών που, μέσα στα επιστημονικά εργαστήρια, μοχθούν για να εξιχνιάσουν μυστήρια απροσπέλαστα σχετιζόμενα με τη ζωή, τη δομή και την εξέλιξή της, τη μοριακή βιολογία και τη γενετική. Τα έως τώρα γνωστά στοιχεία είναι όντως εντυπωσιακά, αποτελούν όμως, όπως υπολογίζεται, το 1/10 των πληροφοριών. Παρά ταύτα ο άνθρωπος, έχοντας μέσα του τον σπινθήρα της γνώσεως, αξιοποιώντας τα μέχρι τώρα επιτεύγματά του, προσβλέπει με ελπίδες στο μέλλον, αποβλέποντας στο να γίνουν πιο αποτελεσματικά τα μέσα πρόγνωσης, διάγνωσης και θεραπείας διαφόρων ασθενειών. Όταν κάποτε θα έχουμε πλήρη γενετική περιγραφή ενός ανθρώπου, θα μοιάζει σαν να έχει τεθεί υπό έλεγχο η μοίρα του, εκτιμούν πολλοί. Σ' άλλους όμως η ιδέα αυτή προκαλεί τρόμο. Τελικά, διερωτάται κανείς, η έρευνα ευρίσκεται στην υπηρεσία της ζωής ή του θανάτου; Θεωρώ ότι είναι πολύ ενδιαφέρουσα η προσέγγιση του θέματος αυτού προκειμένου να επισημανθούν οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν στην άμετρη εξέλιξη της επιστήμης της Γενετικής, επέλεξα ως θέμα αυτής της ομιλίας μου τα τεράστια ηθικά διλήμματα που προκύπτουν από την εξέλιξη της Μοριακής Βιολογίας και της Γενετικής, μετά μάλιστα την επικείμενη εξιχνίαση του ανθρώπινου γενετικού κώδικα, που πρόκειται να εκπληρωθεί το 2005. Το μυστήριο γοητεύει τον άνθρωπο και η προσπέλασή του συνιστά τον μεγάλο πειρασμό, στην αναζήτηση των μυστικών του.

Όμως το αγωνιώδες ερώτημα που υψώνεται κάθε φορά που πανηγυρίζουμε κάποιο θετικό βήμα στην πορεία των ανακαλύψεων είναι αν οι επιτυχίες αυτές θα χρησιμοποιηθούν για το καλό του ανθρώπου, οπότε μπορούμε να είμαστε αισιόδοξοι, ή αν, αντιθέτως, θα χρησιμοποιηθούν απερίσκεπτα, χωρίς αρετή, σκέψη και επίγνωση, για το κακό του, ανοίγοντας τους ασκούς του Αιόλου και προκαλώντας κυματισμούς πρωτόγονων προβλημάτων. Η ιστορία διδάσκει ότι η επιστήμη οφείλει να είναι μια αδιάκοπη συμπίεση του λόγου με το ήθος. Άλλως ο πλατωνικός αφορισμός, ότι «πάσα επιστήμη χωριζόμενη αρετής, πανουργία και ου σοφία φαίνεται» επιβάλλει λήψη προνοητικών μέτρων για την αποσόβηση τραγικών καταστάσεων, που θα αναιρέσουν κάθε αισιοδοξία για την αξία των ανακαλύψεων.

Σε παλαιότερη ομιλία μας, το 1984, με τίτλο «Προβληματισμοί από την εξέλιξη της Γενετικής Τεχνολογίας» εξεφράσαμε, μαζί με το θάμβος μας για την προϊούσα εξιχνίαση από την επιστήμη των βιολογικών νόμων και των δομών, που διέπουν τα κύτταρα, με όλες τις ευεργετικές για το ανθρώπινο είδος συνέπειές της, και τον φόβο ότι ο άνθρωπος δεν θα είναι πολύ σύντομα σε θέση να ελέγχει τις εφαρμογές των ανακαλύψεών του, ιδίως όταν συνειδητοποιήσει ποια «τρομερή ρομφαία» έχει στα χέρια του. Και υπογραμμίζαμε μεταξύ άλλων: «Η επιμονή του ανθρώπου να εξιχνιάσει τους μηχανισμούς της γονιμότητας, της κληρονομικότητας και της γενετικής είναι δυνατόν να του ανοίξει το δρόμο για παράτολμες επεμβάσεις στον τομέα της δημιουργίας της ζωής, με υποκρυπτόμενο τον κίνδυνο σοβαροτάτων μεταλλαγών στη δομή των κυττάρων και την κατά παραγγελία για ποικίλους

πολιτικούς, στρατιωτικούς και άλλους σκοπούς γέννηση ανθρώπων ρομπότς μιας ορισμένης ποιότητας, υψηλής ή χαμηλής, ανάλογα με τις σκοτεινές επιδιώξεις εκείνων που θα κινούν τους μηχανισμούς και θα υπαγορεύουν τη θέλησή τους στους επιστήμονες». (Μητροπολ. Δημητριάδος Χριστόδουλος, Προβληματισμοί από την εξέλιξη της Γενετικής Τεχνολογίας, Βόλος 1984, σελ. 7).

Σήμερα, καθώς βρίσκεται σε εξέλιξη η πλήρης αποκωδικοποίηση του DNA και η χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος, οι φόβοι μας εκείνοι μάλλον ενισχύονται, καθώς διαβλέπουμε ότι δεν είναι επαρκώς εκ των προτέρων εξασφαλισμένη η ανάλογη ηθική θωράκιση των ανθρώπων, στα χέρια των οποίων βρίσκεται η δύναμη της ζωής. Και τρέμουμε στην ιδέα πως είναι ποτέ δυνατόν οι εφαρμογές της γενετικής αυτής επανάστασης να ξεπεράσουν τα όρια του σεβασμού προς την αρχή της ζωής και να εξελιχθούν σε «ύβριν» απέναντι του Δημιουργού και της φύσεως, η οποία εκδικείται τους θρασείς περιφρονητές των αιώνων και διαχρονικών της νόμων.

Άλλωστε πολλές φορές μέχρι τώρα παρέστημεν μάρτυρες των καταχρήσεων, στις οποίες οδήγησαν οι πρόοδοι της βιολογίας και της Γενετικής, παρά το γεγονός ότι εγκαίρως επεσημάνθηκαν και μάλιστα ελήφθησαν και ορισμένα μέτρα καθιέρωσης δεοντολογικών κανόνων συμπεριφοράς των επιστημόνων. Ωστόσο οι παραβάτες δεν έλειψαν, σε σημείο μάλιστα που να αναζητηθούν νέοι κανόνες δικαίου προς κολασμόν των. Η μέθοδος π.χ. των παιδιών του σωλήνα, οι φέρουσες μητέρες, η βιομηχανοποίηση και εμπορευματοποίηση της διαδικασίας της γέννησης, η επιλογή του φύλου, η κλωνοποίηση και όσα απορρέουν απ' αυτήν, η δυνατότης ανασύνθεσης ή ανασυνδυασμού του DNA, η κατάψυξη των εμβρύων κ.ά. συνιστούν νέες πρωτόγνωρες εμπειρίες για τον άνθρωπο που συνδυάζονται με πελώρια ηθικά διλήμματα, με ηθικές εκτροπές και επικίνδυνους συνδυασμούς για την ασφάλεια ή εξολόθρευση του είδους μας. Επειδή δε κάθε βήμα προς τα εμπρός συνοδεύεται πάντοτε και από την πιθανότητα της κατάχρησης, τούτο σημαίνει ότι δεν πρέπει να επαναπαυόμεθα ούτε να εφησυχάζουμε, αν ταυτόχρονα δε διαθέτουμε την ηθική δύναμη να περιστείλουμε εγκαίρως τις πιθανότητες των καταστροφών που θα επισωρεθούν επί της ανθρωπότητας οι αλόγιστες χρησιμοθηρικές εφαρμογές των νέων δυνατοτήτων. Κρίσιμα ερωτήματα αναπηδούν μπροστά στο ενδεχόμενο των καταχρήσεων. Γιατί τόση μυστικότητα στα πειράματα; Πόσο κοστίζει η κλωνοποίηση; Πώς εκτιμώνται η ανθρώπινη ζωή από τους συντελεστές του εγχειρήματος; Τι τελικά κερδίζει η ανθρωπότητα από την κλωνοποίηση;

Η ανακάλυψη βέβαια του γενετικού κώδικα συντελέστηκε πριν από 30 και πλέον χρόνια. Εφέτος ανεκαλύφθη η νουκλεοτιδική αλληλουχία βάσεων του συνολικού γενετικού υλικού ενός απλού οργανισμού, η σημασία της οποίας βρίσκεται στο γεγονός, ότι για πρώτη φορά γίνεται γνωστή ολόκληρη η σειρά του, ενισχύει τη δυνατότητα καλύτερης κατανόησης της δομής και της λειτουργίας του ανθρώπινου γονιδιώματος και αποτελεσματικότερης μελέτης των γονιδίων από τα οποία απαρτίζεται. Τούτο πάλιν διευκολύνει την ανακάλυψη και άλλων «παραγώνων ιδιοτήτων» του γονιδιώματος τις οποίες δεν γνωρίζαμε μέχρι τώρα. Η «ανάγνωση» όμως του ανθρώπινου γονιδιώματος μπορεί να προκαλέσει ψυχολογικά και κοινωνικά προβλήματα, ενώ παράλληλα μπορεί να είναι και ευεργετική για τον άνθρωπο. Σαν παράδειγμα αναφέρω την δυνατότητα προσυμπτωματικής διάγνωσης νόσων, που είναι δυνατόν να εμφανιστούν στον συγκεκριμένο οργανισμό μετά 10, 20, 30 ή και 40 χρόνια. Στο άμεσο δε μέλλον η προσυμπτωματική διάγνωση θα αφορά όχι μόνον αμιγώς γενετικά νοσήματα, δηλαδή νοσήματα που οφείλονται αποκλειστικά στην παρουσία ενός παθολογικού γονιδίου, όπως η μεσογειακή αναιμία, αλλά και πλήθος πολυπαραγοντικών νοσημάτων, όπως διάφορες μορφές καρκίνων, καρδιαγγειακά νοσήματα, διαβήτης, νευρολογικά νοσήματα κ.λπ., στα οποία το γενετικό υπόστρωμα αποτελεί προδιαθεσικό και όχι καθοριστικό παράγοντα. (Βλ. Γ. Μανιάτη: Ηθικά διλήμματα απ' τη Γενετική, «Καθημερινή», 14-10-92). Σε πολλές περιπτώσεις τέτοια πρώιμη διάγνωση θα είναι ασφαλώς ευεργετική, διότι θα καθοδηγεί το άτομο σε συμπεριφορές σμίκρυνσης των πιθανοτήτων νόσησης δια της συμμόρφωσής του προς διαιτητικές ή άλλες οδηγίες, καθώς και δια της υποβολής του σε τακτικές διαγνωστικές εξετάσεις. Η πρώιμη όμως διάγνωση μπορεί να αφορά σε νοσήματα για τα οποία δεν έχει σήμερα ευρεθή ούτε θεραπεία, ούτε δυνατότης πρόληψης. Η προοπτική νόσησης στις περιπτώσεις αυτές μπορεί να αποβή ιδιαιζόντως επιβαρυντική. Πολλοί θεωρούν ότι θα πρέπει να αποκλεισθεί η πρώιμη διάγνωση στις περιπτώσεις αυτές, φοβούμενοι ότι τα ψυχολογικά βάρη που θα δημιουργήσει και οι αρνητικές κοινωνικές συνέπειες που θα προκαλέσει θα είναι πολλαπλά βαρύτερες και

επικινδυνωδέστερες. Στην περίπτωση αυτή, λένουν, θα πρέπει να ισχύσει το δικαίωμα του ατόμου «να μη γνωρίζει» τι θα του συμβεί στο μέλλον. Όμως, το θέμα δεν είναι τόσο απλό. Τα αποτελέσματα της γενετικής διάγνωσης μπορεί να έχουν σημαντικές συνέπειες για στενούς συγγενείς του εξεταζόμενου. Έτσι το δικαίωμα του ενός «να μη γνωρίζει» συγκρούεται εδώ με το αντίθετο δικαίωμα των άλλων «να γνωρίζουν». Τίνος το δικαίωμα θα πρέπει να υπερισχύσει; Σαν παράδειγμα φέρω την περίπτωση ενός συζύγου που αρνείται να υποστεί γενετική εξέταση γιατί δεν αποδέχεται το ψυχολογικό βάρος αυτής της γνώσεως. Η εγκυμονούσα όμως σύζυγός του που δεν θέλει να αποκτήσει πάσχον εκ γενετής παιδί, ζητεί έγκαιρη προγεννητική εξέταση, θέλοντας «να γνωρίζει». Το πρόβλημα αυτό, γράφει ο καθηγητής Γ. Μανιάτης, είναι υπαρκτό και τόσο δύσκολο, που οι περισσότεροι κλινικοί γενετιστές σήμερα αρνούνται να χρησιμοποιήσουν τη διαγνωστική δοκιμασία ενώ είναι διαθέσιμη (ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 14-10-92).

Τα διλήμματα όμως δεν σταματούν εδώ. Έχουν ήδη επισημανθεί περιπτώσεις που οι προγνωστικές δοκιμασίες χρησιμοποιούνται από ασφαλιστικές εταιρείες και εργοδότες. Και οι μεν εταιρείες προκειμένου να ασφαλίσουν τη ζωή ενός πελάτου των ενδιαφέρονται να γνωρίζουν από το τώρα το προσδόκιμο επιβιώσής του, με τη γενετική μέθοδο, ώστε να διαμορφώσουν αναλόγως το ασφάλιστρο. Άλλως αναγκάζονται να αυξάνουν για όλους τους πελάτες τα ασφάλιστρα ζωής, ώστε για μερικούς από αυτούς να είναι άδικο ή απλησίαστα. Το ίδιο συμβαίνει με τους εργοδότες που αξιώνουν να υποβάλλουν σε εξετάσεις τους υποψηφίους για πρόσληψη, με σκοπό τη διαπίστωση προδιάθεσης είτε για κάποιο νόσημα που σχετίζεται με τη συγκεκριμένη επαγγελματική δραστηριότητα, π.χ. ευαισθησία σε τοξικές ουσίες, είτε για άσχετο με το επάγγελμα αυτό νόσημα, π.χ. ηυξημένος κίνδυνος πρόωρου θανάτου από καρδιαγγειακό νόσημα. Ίσως στην πρώτη περίπτωση να είναι προς το συμφέρον αμφοτέρων, εργοδότη και εργαζομένου, η έγκαιρη γνώση του νοσήματος που έχει άμεση σχέση με το επάγγελμα. Στη δεύτερη όμως θα πρέπει να καθιερωθεί νομική προστασία του εργαζομένου από τέτοια εξέταση.

Μια προωθημένη σκέψη πάνω στις δυνατότητες του προγεννητικού ελέγχου θα μπορούσε να μας οδηγήσει στην πλήρη ανατροπή της στάσεως του ανθρώπου απέναντι στον εαυτό του και στην ζωή. Οι πληροφορίες που θα προκύψουν από την ανάλυση του ανθρώπινου γονιδιώματος μπορεί να αποκαλύψουν ότι στην πραγματικότητα ο άνθρωπος έχει πολύ λιγότερες ή και καμιά ευχέρεια επιλογής από ότι νομίζουμε, με αποτέλεσμα να οδηγηθούμε σε μια ντετερμινιστική θεώρηση της ζωής, που θα είναι καταστροφική για την αυτενέργεια του ανθρώπου, πέρα του ότι ανατρέπει τη βάση της κοινωνικής μας οργάνωσης και της ανθρώπινης φύσεως ως ελεύθερης προσωπικότητας. Όταν τα πάντα είναι δυνατόν να αποτελούν συνδυασμούς και αποτελέσματα χημικών ή άλλων προσμίξεων, τότε οι ανθρώπινες ενέργειες περιττεύουν και ο άνθρωπος δεν μπορεί να επιλέγει μεταξύ εναλλακτικών τρόπων ζωής.

Η κλωνοποίηση εξ άλλου του ανθρώπινου εμβρύου, δίδοντας στον άνθρωπο τη δυνατότητα τεχνητής παραγωγής πανομοιότυπων ζωντανών εμβρύων, διανοίγει ένα νέο μεγάλο κεφάλαιο εφαρμογών, με αμφιβαλλόμενα αποτελέσματα. Η πρόοδος που έχει συντελεστεί στον τομέα αυτό είναι καταπληκτική. Το 1970 επετεύχθη κλωνοποίηση εμβρύων ποντικών. Το 1984 γεννήθηκε από κατεψυγμένο έμβρυο ένα κοριτσάκι στην Αυστραλία. Πρόκειται για τους δυο αμερικανούς καθηγητές Robert Stilman και Jerry Hall που επέτυχαν τον κλωνισμό για πρώτη φορά, στην Ουάσιγκτον. Για την εφεύρεση, από την αρχή διατυπώθηκαν αντιρρήσεις. «Άνθρωποι με καρμπόν» επιγράφεται δημοσίευμα της εφημερίδας «Το Βήμα» (1-1-92) διερωτώμενον αν μπορούμε (τότε) να κατασκευάσουμε ένα ακριβές αντίγραφο του εαυτού μας ή έστω κάποια ανταλλακτικά. «Εγώ προσωπικά» απαντά ο Miroslav Holub, διευθυντής του τμήματος Ανοσολογίας του Ινστιτούτου κλινικής και πειραματικής Ιατρικής της Πράγας «ποτέ δεν επεθύμησα ένα ακριβές αντίγραφο του εαυτού μου. Εξομολογούμαι μάλιστα ότι η ιδέα μου προκαλεί φρίκη. Όχι ότι πιστεύω ότι είμαι μοναδικός ή ότι αποτελώ αξιοθαύμαστο φαινόμενο μετά το Μπίγκ Μπάγκ, αλλά γιατί με πιάνει απελπισία στην ιδέα και μόνο ότι κάποιος θα επανελάμβανε τα δικά μου λάθη, τόσο εκείνα που ανήκουν στο παρελθόν, όσο και εκείνα που πρόκειται να διαπράξω στο μέλλον» («Το Βήμα», 1-1-92). Ας μη λησμονούμε ότι ολοκληρωτικά καθεστώτα στο παρελθόν, όπως π.χ. οι ναζί και οι σοβιετικοί, προσπάθησαν να κατασκευάσουν ένα είδος ανθρωπίνων ανταλλακτικών: ο ιδανικός πολίτης είχε ίδιες απόψεις με το διπλανό του, ίδιου χαρακτήρα. Ο τσέχος Κάρελ Κόπεκ στο μυθιστόρημά του «Ο πόλεμος των αιώνων» κατασκεύασε μια

φανταστική κοινωνία όπου όλα τα άτομα είναι ίδια χάρις στην κλωνική αναπαραγωγή. Ήδη από τον Φεβρουάριο του 1997 το επίτευγμα της Dolly και οι κλωνοποιημένες γενεές ποντικών, που τον Αύγουστο του 1998 παρήχθησαν, άνοιξαν νέες προοπτικές στην εξέλιξη της κλωνοποίησης.

Προχωρώντας περαιτέρω θα πρέπει να επισημάνουμε ότι με την κλωνοποίηση εξασφαλίζεται η δημιουργία ανθρώπων επιλεγμένων από πριν, με κριτήρια μη ελεγχόμενα. Ήδη σήμερα στις ΗΠΑ υπάρχουν τράπεζες με 10.000 κατεψυγμένα έμβρυα που δεν προέρχονται από κλωνοποίηση και αναμένουν το σύνθημα για να αποψυχθούν. Η κλωνοποίηση ωστόσο εκτιμάται ότι μέλλει να επιφέρει κοσμογονική επανάσταση στη Γενετική. Μεταξύ των άλλων επισημαίνεται ότι θα προκαλέσει αναστάτωση στο ρυθμό της αναπαραγωγής του ανθρώπου, που θα ξεκινά από τα έγκατα του μυστηρίου της Δημιουργίας. Θα επιφέρει ριζική διατάραξη στην ισορροπία των φύλων. Θα αλλοιώσει την ποικιλομορφία του ανθρωπίνου είδους. Θα ευτελίσει την ατομικότητα. Θα εκμηδενίσει την ανθρώπινη ελευθερία. Οι κάτοχοι εμβρύων θα μπορούν να καθορίζουν τον αριθμό, το φύλο, την ποιότητα και την όλη προκατασκευή των κλωνανθρώπων, δίνοντάς τους τα χαρακτηριστικά εκείνα, που αυτοί οι ίδιοι προαποφάσισαν με επέμβαση στο γενετικό κώδικα (Αρχιμ. Χριστοδούλου Κωνσταντόπουλου: Κλωνάνθρωποι: υποβιβασμός της ανθρώπινης φύσεως. Στις «Κοινωνικές τομές», Δεκ. 1993, σ. 440). Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι τις δυνατότητες κατάχρησης έχουν επισημάνει και δημοσιογράφοι σε κοσμικά περιοδικά, που με ενάργεια περιγράφουν τι μέλλει να συμβεί. Ιδού ένα παράδειγμα. Στις «Εικόνες» της 10-11-93 η Χριστίνα Πάντζου, αναφερόμενη στο θέμα γράφει: «Προνοητικοί γονείς θα συντηρούν τα αντίγραφα του παιδιού τους, ώστε αν τύχει και πεθάνει, να μπορούν να τα αναπαράγουν πανομοιότυπα αντικαθιστώντας έτσι την απώλεια. Άπληστα ζευγάρια θα ανακαλύψουν ότι η υπόθεση είναι κερδοφόρα και εάν το παιδί τους - μεγάλο πια - έχει τις επιδόσεις ενός Τζόρνταν, την ομορφιά μιας Κρόφορντ, ή την ευφυία ενός Χόκινς (αλλά και ικανότητες πολύ πιο απλές και περιζήτητες) θα ήταν διατεθειμένοι να πουλήσουν έναντι αστρονομικών ποσών τα έμβρυα που προήλθαν από την κλώνισή τους. Αδίστακτοι μπιζνεσμεν θα άρχιζαν το λαθρεμπόριο κλωνισμένων εμβρύων... Πιτσιρίκια θα βλέπουν την φυσιολογία τους να αντανakλάται σε εκείνη άλλων συνομιλήκων, μικροτέρων και μεγαλύτερων τους, χωρίς να ξέρουν τι τους είναι αυτή η στρατιά των «δικών» τους, γιατί παρ' ότι βιολογικά θα είναι αδέλφια, στην πράξη μπορεί να θεωρούνται παιδιά τους, ξαδέλφια τους, ανίψια τους, εγγόνια τους ή απολύτως ξένα μεταξύ τους... Ο δρόμος θα είναι στρωμένος για τη μαζική παραγωγή τυποποιημένων ανθρώπων». Το τι είδους τυποποίηση θα είναι αυτή, θα εξαρτάται από τις προθέσεις των εκλεκτών. Τι ανάγκες τους θα θέλουν να καλύψουν, τι σχέδια θα θέλουν να εφαρμόσουν για μια κοινωνία τεράτων, αλληλοσπαρασσόμενων συμφερόντων ή για μια κοινωνία εξευγενισμένων υπάρξεων, εναρέτων και νομιμοφρόνων πολιτών. Πάντως ο τ. Πρόεδρος της Γαλλικής Δημοκρατίας Φρ. Μιττεράν προκληθείς να σχολιάσει τον κλωνισμό του ανθρωπίνου εμβρύου είπε: «Δεν μπορώ να ανεχθώ αυτή την ιδέα. Ίσως είμαι κάπως καθυστερημένος σε σχέση με την ηθική πρόοδο. Το βρίσκω απαράδεκτο». «Ο κίνδυνος να δημιουργηθούν άνθρωποι κομμένοι και ραμμένοι στα μέτρα αμφισβητήσιμων ιδεολογικών κριτηρίων μου προξενεί αποτροπιασμό», εδήλωσε και ο Πρόεδρος της Γαλλικής Συμβουλευτικής Επιτροπής Ήθους Ζαν-Πιερ Σανζέ. Ανάλογες τοποθετήσεις οδήγησαν εξάλλου μερικά κράτη (Γερμανία, Αγγλία) να προβλέψουν με νόμο την απαγόρευση της κλωνοποίησης και την επιβολή αυστηρών ποινών στους παραβάτες. Ο φόβος ότι στο βάθος καταστρατηγείται η αξία του ανθρώπινου προσώπου και η σχέση του με τον Δημιουργό είναι πλέον υπαρκτός. Το θαύμα της «κατ' εικόνα Θεού» δημιουργίας, μετασχηματίζεται σε μηχανιστική αναπαραγωγή αντιγράφων ενός «Θεοποιημένου» προσώπου. (Β. Γιούλτση: Κλωνοποίηση και επιφυλάξεις, στην Καθημερινή 9-8-98).

Όλα αυτά αναδεικνύουν σήμερα μείζονα τη σημασία της Βιοηθικής και την ανάγκη να τεθούν κανόνες ηθικής δεοντολογίας στη διαχείριση των ερευνών, ιδίως των πειραμάτων στον άνθρωπο και των ανακαλύψεων της Γενετικής. Οι κανόνες αυτοί θα πρέπει να καταφάσκουν απόλυτα την εσωτερική αξία του ανθρώπου ως εικόνας του Θεού και ως ανεκτίμητου και μοναδικού όντος επί της γης. Οι Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας έδωσαν υπέροχους χαρακτηρισμούς στον άνθρωπο. Τον ονόμασαν «εν σμικρώ μέγαν» (Μ. Βασίλειος) και «Θεόν περιπολούντα εν σαρκί» (Μ. Αθανάσιος). Η αναγνώριση της θεμελιώδους αυτής αρχής συνεπάγεται το απόλυτο δικαίωμα κάθε ανθρώπου να απολαμβάνει σεβασμού και τιμής, πράγμα που σημαίνει ότι η ιατρική έρευνα δεν μπορεί να είναι κατ' αρχήν ανεξέλεγκτος. Η έρευνα οφείλει να λαμβάνει υπόψη της τις ηθικές και πνευματικές αρχές της ζωής, όπως αυτές βιώθηκαν και βιώνονται σήμερα στον ευρωπαϊκό και στον ευρύτερο δυτικό χώρο,

και ιδίως τον σεβασμό στο ανθρώπινο πρόσωπο και στην αξιοπρέπειά του. Αν η τεχνική υπερκεράσει την ηθική, θα συμβεί εκείνο που όλοι απευχόμεθα: θα υποταχθεί τελικά ο άνθρωπος σε εφαρμογές απάνθρωπες και ο απέναντί του σεβασμός θα εξαερωθεί και τελικά θα εκλείψει. Το ίδιο θα συμβεί αν ληφθούν αναγκαστικά μαζικά μέτρα εναντίον ομάδων ασθενών, όπως π.χ. αυτοί του AIDS, πράγμα που θα οδηγήσει στη γκετοποίηση και επανάληψη της ναζιστικής τακτικής της κάθαρσης.

Το δραματικό τώρα ερώτημα που αναπηδά είναι: Πώς θα εξασφαλισθεί η ιατρική ηθική και πώς θα ελεγχθούν οι εφαρμογές των επιστημονικών κατακτήσεων του ανθρώπου; Σε πολλές χώρες υπάρχουν για το λόγο αυτό «Εθνικές Επιτροπές Ηθικής» επιφορτισμένες με τη μελέτη των προβλημάτων ηθικής δεοντολογίας που απορρέουν από την πρόοδο των ερευνών. Οι Επιτροπές αυτές έχουν συμβουλευτικό ρόλο, τον οποίον παίζουν με μεγάλη υπευθυνότητα, εισηγούμενες στις κυβερνήσεις τα μέτρα που πρέπει να λάβουν για τον περιορισμό του επαπειλούμενου κακού. Στη χώρα μας παλαιότερα επροτάθη η δημιουργία τέτοιων Επιτροπών (Καθηγητής Σπ. Δοξιάδης στην «Καθημερινή», 5-2-89). Ήδη υπάρχουν οι Επιτροπές του Υπουργείου Υγείας και της Γεν. Γραμμ. Έρευνας και Τεχνολογίας, επίκειται δε και η σύσταση της Κυβερνητικής, που όμως δεν έχουν ακόμα παραγάγει ουσιαστικό έργο. Η έλλειψη αυτή συνεπάγεται για τη χώρα μας πλήρη άγνοια των μεγάλων προβλημάτων του τομέα και την παντελή απουσία μέτρων νομοθετικών και άλλων για την προστασία του ανθρώπου. Η Ευρωπαϊκή Ένωση εξ άλλου επεξεργάζεται Κώδικα Ηθικής Ιατρικής Δεοντολογίας, που όμως είναι γενικού χαρακτήρα, καίτοι στις ελληνικές προτάσεις έχουν ενσωματωθεί και διατάξεις για τις έρευνες. Όσο όμως οι πρόοδοι της ιατρικής προχωρούν, τόσο και οι κίνδυνοι εκτροπών αυξάνονται και τόσο αναγνωρίζεται η ανάγκη θέσεως κανόνων προστασίας μας από ανίερους επεμβάσεις στην προσωπική σφαίρα της προσωπικότητάς μας και διαφύλαξης της ακεραιότητός μας που ενδέχεται να γίνουν εν ονόματι μεν της επιστήμης, ουσιαστικά όμως προς το συμφέρον σκοτεινών δυνάμεων με ανεξέλεγκτες επιδιώξεις. Ο καθηγητής της Γενετικής στο Πανεπιστήμιο Πατρών Στ. Αλαχιώτης τονίζει σχετικά ότι «το αποτέλεσμα εξαρτάται από τον τρόπον της χρήσεως». Ο μεγάλος κοινωνιολόγος-μελλοντολόγος Alvin Tofler υποστηρίζει: «Η προεχής μεγάλη κοινωνική και τεχνολογική επανάσταση - το «τέταρτο κύμα» αν θέλετε - είναι πιθανόν να αναδυθεί από το πάντρεμα ηλεκτρονικού υπολογιστή και Γενετικής, για να αρχίσουμε να διαθέτουμε κάποιας μορφής μικροτσίπ. Αυτό δείχνει ότι προσεγγίζουμε την πιο σοβαρή ηθική κρίση από τις αρχές της ιστορίας του ανθρώπου, αφού θα πρέπει να βρούμε νέες απαντήσεις σε ερωτήματα όπως ο ορισμός της ζωής και του θανάτου. Γιατί τέτοια «επιτεύγματα» μπορούν να αλλάξουν τον χαρακτήρα και να υποβιβάσουν τον άνθρωπο σε ένα τεχνολογικά σχεδιασμένο προϊόν ή ακόμη να αλλάξουν την έννοια του ανθρώπου» (στο «Βήμα», 4-6-95). Ο κάθε Προκρούστης, Φρανκεστάιν, Μέγκελε θα φαντάζει ασήμαντος μπροστά σε έναν ίσως και ανώνυμο βιολόγο που θα κλωνοποιεί σε ρυθμό ρουτίνας. Και βέβαια η Ρουθ Jordan, εκπρόσωπος των δυο αμερικανών καθηγητών που ανακάλυψαν την κλωνοποίηση στην Αμερική έσπευσε, εμπρός στις διαμαρτυρίες που διατυπώθηκαν, να δηλώσει εξ ονόματός των: «Οι καθηγητές Stilman και Hall επεράτωσαν τη μελέτη τους και δεν προτίθενται να προχωρήσουν άλλο» συμπληρώνοντας ότι οι δυο ερευνητές είχαν την σύμφωνη γνώμη της Επιτροπής Ηθικής του νοσοκομείου των. Ποιός όμως μπορεί να είναι ήσυχος για όσα μπορεί να ακολουθήσουν; Ο ασκός του Αιόλου έχει πια ανοίξει και οι άνεμοι φυσούν απειλητικοί. Η αμερικανική κυβέρνηση αρνήθηκε να χρηματοδοτήσει τις περαιτέρω έρευνες, αφήνοντάς τες στην πρωτοβουλία της ιδιωτικής επιχείρησης. Η ΡΚαθολική Εκκλησία κατεδίκασε αμέσως τη μέθοδο των δυο αμερικανών. «Η μέθοδος αυτή» έγραφε στις 25-10-93 ο Osservatore Romano «είχε εφαρμοσθεί στο ζωικό και φυτικό βασίλειο. Όμως ποτέ κανείς δεν είχε τολμήσει να την εφαρμόσει στον άνθρωπο. Κάνοντάς το για πρώτη φορά οι δυο, ο Robert Stillman και ο Jerry Hall υπερπήδησαν κάθε νόμιμο εμπόδιο και διέσπασαν τον δεοντολογικό κώδικα που κανονίζει τις ιατρικές έρευνες». Οι δυο επιστήμονες απάντησαν στο όργανο του Βατικανού ότι ο σκοπός της έρευνας δεν απέβλεπε στην γονιμοποίηση των κλώνων αυτών. «Κανένα παιδί δεν γεννήθηκε από την έρευνα αυτή», ετόνισαν. Αλλά η ΡΚαθολική Εκκλησία είναι αρνητικά τοποθετημένη πολύ πριν από το 1993 απέναντι στα πειράματα επί των εμβρύων. (Βλ. «La Croix», 27-10-93). Προσφάτως μάλιστα επενέβη δραστικά και διορθωτικά για το κείμενο του Συμβουλίου της Ευρώπης, που δεν κρίθηκε ικανοποιητικό για το σκοπό του, που είναι η σφαιρική προστασία της ανθρώπινης αξίας και των δικαιωμάτων του ανθρώπου στα πλαίσια της βιοιατρικής. Το κείμενο αυτό ανεφέρετο στα έμβρυα. («La Croix», 2-3-95).

Η Θεολογία καλείται τώρα να δώσει απάντηση στο ερώτημα αν με την κατάψυξη των εμβρύων καταψύχεται και η ψυχή και αν με την κλωνοποίηση μερίζεται και η ψυχή. Το ερώτημα τούτο θα μπορούσε να θεωρηθεί σχολαίο αν δεν προκαλούσε δέσμη ολόκληρη νέων ερωτημάτων, που προτείνονται προς απάντηση. Η πολυπραγμοσύνη αυτή αποδεικνύει πόσο λάθος υπήρξε η εγκατάλειψη της ορθόδοξης παράδοσης και η επιστημοποίηση της διδασκαλίας της. Πόσο πιο σωστό θα ήταν αν αφήναμε στο Πανεπιστήμιο τη διδασκαλία της Εκκλησιαστικής Ιστορίας ή της Λειτουργικής και αν κρατούσαμε τη διδαχή της πίστεώς μας εκεί που ανήκει δηλαδή στο χώρο του Μυστηρίου της Εκκλησίας, στο ημίφως των μοναστηριών μας, στον μυστηριακό χώρο, εκεί όπου οι λέξεις είναι καντηλάκια, μόνο για να σε κρατούν σε κατάσταση δεήσεως και προσευχής, ώστε να φεύγεις μακριά από την έπαρση των εννοιών και το θράσος των φαινομένων.

Ο Αντρέι Ζαχάρωφ, πατέρας της σοβιετικής υδρογονοβόμβας, ομολόγησε το 1974: «Εβλεπα καθημερινά τεράστια υλικά, πνευματικά και νευρικά αποθέματα χιλιάδων ανθρώπων να διοχετεύονται στην δημιουργία ενός μέσου ολοκληρωτικής καταστροφής, ενός μέσου που είχε τη δύναμη να καταστρέψει ολόκληρο τον ανθρώπινο πολιτισμό. Πρόσεξα πως τα κουμπιά του ελέγχου βρίσκονταν στα χέρια ανθρώπων κυνικών, μ' όλο που ήταν προικισμένοι κατά κάποιον τρόπο... και ένιωσα υπεύθυνος για το πρόβλημα της ραδιενεργού μόλυνσης που προέρχεται από τις ατομικές εκρήξεις... Στις προσπάθειές μου να εξηγήσω αυτό το πρόβλημα συνάντησα μεγάλες δυσκολίες και απροθυμία να καταλάβουν... Με απομάκρυναν τον Αύγουστο του 1968 ξαφνικά από τα μυστικά σχέδια» (Αντ. Ζαχάρωφ: Ο Ζαχάρωφ αποκαλύπτει. Αθήνα 1975, σ. 33-39). Κατάλαβε κάπως αργά ο μεγάλος ρώσος φυσικός τι κακό είχε προσφέρει στην ανθρωπότητα με τις επιστημονικές του ανακαλύψεις, μια κι αυτές ήταν τώρα στα χέρια αδίστακτων ανθρώπων. Και απεσύρθη, καταγγέλλοντας σε όλο τον κόσμο τις εγκληματικές χρήσεις των. Χρειάζεται πολύ μεγάλη σκέψη άραγε για να υποθέσει κανείς πως παρόμοιες κρίσεις συνειδήσεως θα κάνουν σε λίγο καιρό την εμφάνισή τους στα πρόσωπα βιολόγων και γενετιστών; Όταν και αυτοί θα διαπιστώσουν με τρόμο πως οι δυνάμεις της ζωής που απελευθέρωσαν με την εντατική και φιλότιμη προσωπική τους εργασία είναι τώρα στην υπηρεσία του θανάτου ή της αλλοτρίωσης; Και δεν πρέπει ενώπιον της εξελίξεως αυτής, που θεωρώ βέβαιη, να αρχίσουμε να είμαστε Προμηθείς για να μη ζήσουμε με εφιάλτες;

+ Ο Αθηνών Χριστόδουλος